

Ф. Петтіт і К. Скіннер) передбачає, що громадяни є «замовником», а держава і чиновники – «виконавцем» (Петтіт 2016: 42).

Таким чином, представники республіканської традиції намагаються актуалізувати в рамках сучасної політичної теорії республіканський проект. Головною особливістю республіканського проекту є специфічне розуміння свободи як не-домінування, що дає можливість представникам цього проекту позиціонувати республіканізм в якості альтернативи лібералізму, який має тривалу традицію в рамках історії політичної думки і є відкритим для різноманітних проектів (теоретичних напрямків) у сучасній політичній теорії.

ЛІТЕРАТУРА

Ролз, Д. 1995. Теория справедливости. Новосибирск: Издательство Новосибирского университета.

Роскок, J.G.A. 1975. The Machiavellian Moment: Florentine Political Theory and the Atlantic Republican Tradition. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Канторович, Э. 2015. Два тела короля. Исследование по средневековой политической теологии. М.: Изд-во Института Гайдара.

Скиннер, К. 2006. Свобода до либерализма. СПб.: Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге.

Петтіт, Ф. 2016. Республіканізм. Теория свободы и государственного правления. М.: Изд-во Института Гайдара.

Берлин, И. 2001. «Две концепции свободы», *Философия свободы: Европа*. М.: Новое литературное обозрение: 46-68.

Скиннер К. 2018. Истоки современной политической мысли: в 2 т. Т. 1: Эпоха Ренессанса. М.: Издательский дом «Дело» РАНХиГС.

REFERENCES

Rawls, J. 1995. A Theory of Justice. Novosibirsk: Izdatel'stvo Novosibirskogo universiteta (in Russian).

Rosock, J.G.A. 1975. The Machiavellian Moment: Florentine Political Theory and the Atlantic Republican Tradition. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Kantorowicz, E. 2015 The King's Two Bodies: A Study in Mediaeval Political Theology. M.: Izd-vo Instituta Gaydara (in Russian).

Skinner, Q. 2006. Liberty before Liberalism. Spb.: Izdatel'stvo Yevropeyskogo universiteta v Sankt-Peterburge (in Russian).

Pettit, F. 2016. Republicanism: a theory of freedom and government. M.: Izd-vo Instituta Gaydara (in Russian).

Berlin, I. 2001. «Two Concepts of Liberty», *Philosophy of liberty: Europe*. M.: Novoye literaturnoye obozreniye: 46-68 (in Russian).

Skinner, Q. 2018. The Foundations of Modern Political Thought: Vol. I: The Renaissance. M.: Izdatel'skiy dom «Delo» RANKhiGS (in Russian).

DOI: 10.26565/2220-8089-2020-37-05

УДК 328.18

Шиян Ольга Миколаївна

аспірантка кафедри політології,
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022,
shiyanelga@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0002-3882-7965>

ЧИННИК ДЕЛЕГІТИМАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ

Розглядаються та аналізуються чинники легітимації та делегітимації влади в контексті функціонування держав перехідного типу. Особливістю таких держав є проблема консолідації громадян на основі спільних цінностей, відсутність яких поступово призводить до делегітимації політичного режиму. Особливу увагу приділено класичним та сучасним трактуванням легітимності та відповідних концепцій. Дано розуміння дефініції «легітимність» як порядок, за якого визнається влада панівних та добровільне підпорядкування керованих, тобто вільне визнання з боку кожного члена правового суспільства.

© Шиян О.М., 2020.

Встановлено, що існують різні політичні інститути з різним рівнем легітимності в суспільстві. Проаналізовано основні фактори та фази легітимності, а також на прикладі України виділені ті з них, які призводять до делегітимації політичного режиму.

Окремо розглянуто проблему функціонування інституційного процесу в пострадянських державах через феномен подвійної інституціоналізації, який характеризується суспільною згодою на функціонування старих та нових інститутів одночасно. Встановлено природу такого феномена, що характеризується деструктивним впливом на демократичну трансформацію суспільства через перевантаженість нового інституційного простору.

Проаналізовано ряд факторів делегітимації політичного режиму та визначено класифікацію чинників на економічні, географічні, політичні. Визначено залежність різних факторів від різних умов здійснення влади. Встановлено особливості процесу делегітимації в Україні, яка характеризується багатofакторністю з елементами адаптивності.

Виходячи з усіх представлених теорій робиться висновок, що легітимація – це не тільки набір цінностей, вона має в собі як когнітивний, так і нормативний аспекти.

Ключові слова: легітимність, стабільність політичної системи, держава перехідного типу, подвійна інституціоналізація, делегітимація.

Шиян Ольга Николаевна

аспірантка кафедри політології,
Харьковский национальный
университет имени В. Н. Каразина,
пл. Свободы, 4, Харьков, 61022,
shiyanelga@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-3882-7965>

ФАКТОР ДЕЛЕГИТИМАЦИИ В ПРОЦЕССЕ ДЕСТАБИЛИЗАЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОГО РЕЖИМА

Рассматриваются и анализируются факторы легитимации и делегитимации власти в контексте функционирования государств переходного типа. Особенностью таких государств является проблема консолидации граждан на основе общих ценностей, отсутствие которых постепенно приводит к делегитимации политического режима

Особое внимание уделено классическим и современным трактовкам легитимности и соответствующим концепциям. Дано понимание дефиниции «легитимность» как порядок, при котором признается власть господствующих и добровольное подчинение управляемых, то есть свободное признание со стороны каждого члена правового общества.

Установлено, что существуют различные политические институты с разным уровнем легитимности в обществе. Проанализированы основные факторы и фазы легитимности, а также на примере Украины выделены те из них, которые приводят к делегитимации политического режима.

Отдельно рассмотрена проблема функционирования институционального процесса в постсоветских государствах через феномен двойной институционализации, который характеризуется общественным согласием на функционирование старых и новых институтов одновременно. Установлена природа такого феномена, который характеризуется деструктивным влиянием на демократическую трансформацию общества из-за перегруженности нового институционального пространства.

Проанализирован ряд факторов делегитимации политического режима и определена классификация факторов на экономические, географические, политические. Определена зависимость различных факторов от различных условий осуществления власти. Установлено особенность процесса делегитимации в Украине, который характеризуется многофакторностью с элементами адаптивности.

Исходя из всех представленных теорий делается вывод, что легитимация – это не только набор ценностей, она имеет в себе как когнитивный, так и нормативный аспекты.

Ключевые слова: легитимность, стабильность политической системы, государство переходного типа, двойная институционализация, делегитимация.

Olga Shiyan

PhD Student, Department of Political Science,
V. N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svoboda Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine,
shiyanhelga@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-3882-7965>

FACTOR OF DELEGITIMIZATION IN THE PROCESS OF DESTABILIZATION OF THE POLITICAL REGIME

The factors of legitimation and delegitimization of power in the context of the functioning of transitional states are considered and analyzed. The peculiarity of such states is the problem of consolidation of citizens on the basis of common values, the absence of which gradually leads to the delegitimization of the political regime.

Particular attention is paid to classical and modern interpretations of legitimacy and related concepts. An understanding of the definition of «legitimacy» is given as an order in which the power of the rulers and the voluntary subordination of the governed, i.e. free recognition by each member of the legal society.

It is established that there are different political institutions with different levels of legitimacy in society. The main factors and phases of legitimacy are analyzed, on the example of Ukraine, allocated factors that lead to the delegitimization of a political regime.

The problem of the functioning of the institutional process in the post-Soviet states through the phenomenon of double institutionalization, which is characterized by public consent to the functioning of old and new institutions at the same time, is considered separately. The nature of such a phenomenon, which is characterized by a destructive impact on the democratic transformation of society due to the congestion of the new institutional space, has been established.

A number of factors of delegitimization of the political regime are analyzed and the classification of factors into economic, geographical, political. The dependence of different factors on different conditions of power is determined. The peculiarity of the delegitimization process in Ukraine, which is characterized by multifactorial with elements of adaptability, has been established.

Based on all the theories presented, it is concluded that legitimacy is not only a set of values, it has both cognitive and normative aspects.

Keywords: *legitimacy, stability of the political system, transitional state, double institutionalization, delegitimization.*

Проблема легітимності влади – одна з найскладніших в теорії політики та в політичній практиці. Пошук способів зміцнення легітимності взагалі, окремих політичних інститутів та акторів зокрема – найважливіше завдання як для західних демократій, так і для нових незалежних держав, які не мали в минулому власної державності. В цьому відношенні надзвичайно цікавим видається досвід тих пострадянських республік, в яких не відбулося консолідації громадян на основі спільних цінностей, що в низці випадків призвело до криз легітимності. В окремих державах цьому сприяв не тільки культурно-ціннісний розкол суспільства, а й соціальні, етнополітичні, регіонально-кланові та лінгвістичні розколи, які накладаються на нього.

Метою статті є спроба дослідити нестабільність політичного режиму у державах перехідного типу через феномен делегітимації.

Феномен легітимності та делегітимації влади був предметом вивчення багатьох дослідників, зокрема М. Вебера, Ю. Габермаса, Д. Істона, Т. Парсонса, Е. Гіденса, Н. Лумана, П. Бурд'є. Особливості легітимності у пострадянських країнах досліджували такі науковці, як Є. Головаха, Н. Паніна, С. Рябов, А. Драшкович, О. Висоцький, Л. Яковлева.

Важливе значення для дослідження феномена легітимності інститутів мають роботи Е. Гіденса та Т. Парсонса. У сучасному плюралістичному суспільстві дослідження зосереджується на протистоянні двох основних течій: до першої відносять прихильників таких універсальних чинників легітимації, як правила та/або етичні норми (Дж. Роулз, Ю. Габермас), до другої – прихильників легітимації чинників блага (М. Сендел, М. Тейлор).

Саме поняття «легітимність» у науку ввів німецький соціолог М. Вебер у ХХ ст. Він

визначав це як «деякий порядок, який має значення для індивідів, та якому вони підкоряються як раціонально визнаній цінності» (Вебер 2017: 636). Згідно з М. Вебером, легітимність головним чином пов'язується з уявленням про значущість порядку як системи соціальних відносин або панування у свідомості індивідів. У поняття легітимності М. Вебер включав два основних положення: визнання влади правителів і обов'язок керованих нею підкорятися (Вебер 2017: 637). Так, принцип легітимності влади має на меті забезпечити добровільну згоду громадян коритися її рішенням і визнати за владою право на застосування примусу. Визнання правомірності вимог влади громадянами можливо тільки в тому випадку, якщо влада демонструє прихильність ідеалам демократії, у своїй діяльності виходить з принципу поваги до цінностей, традицій, переваг і прагнень більшості суспільства. І в силу цієї обставини легітимність можна вважати найважливішою ознакою демократичної влади.

Дослідники легітимності, як правило, прагнули схарактеризувати її, перш за все, з точки зору співвідношення трьох її типів – традиційного, раціонально-легального або харизматичного. При цьому зазвичай фіксувався процес поступового перетворення харизматичного авторитету в рутину і потім – в традиційну легітимність, що, своєю чергою, відкривало шлях до раціонально-легального авторитету. Іншими словами, було помічено, що афективна прихильність до харизматичного вождя зникає досить швидко, після чого люди повертаються в стан спокою, більш довгостроковий та стабільний, ніж первинні емоції.

Вагомий внесок у розвиток теорії легітимації зробив відомий американський дослідник Д. Істон. Він пов'язує легітимність зі справедливістю та істинністю влади. Стрижнем його концепції є те, що однією з найбільш важливих проблем функціонування політичної системи є проблема легітимності державної влади (адже держава є центральним елементом політичної системи). Легітимність, на його думку, є фактом того, що індивід сприймає політику/об'єкт політики як відповідність своїм моральним принципам. Між владою та індивідом є певні соціально-психологічні взаємовідносини, центральною ідеєю яких є взаєморозуміння та домовленість. Індивід розуміє владу як «свою», тобто вона має функціонувати в його інтересах (Easton 1965: 63-65).

Певний інтерес викликають деякі особливості самої політичної діяльності, які Т. Парсонс вважає суттєвими. Найбільше політичне значення для нього має насамперед «механізм вибору та визначення цілей або інтересів окремих індивідів та спільнот» (Парсонс 1996). В організації досягнення обраних цілей дослідник наголошує на деяких моментах. По-перше, легітимація колективних цілей, а також владних засобів їх досягнення розгортається в просторі цінностей ширшої соціальної системи, а не цінностей лише політичної підсистеми. По-друге, завдання бюрократії розуміється досить вузько, інструментально, як мобілізація внутрішніх ресурсів для приведення в дію попередньо розробленої політики. По-третє, підсистемі неполітичних спільнот відводиться далеко не остання роль: «Вона мобілізує не самі лише виконавчі ресурси, а скоріше представляє підтримку виборців і надає визначеність політиці, яку необхідно втілити в життя» (Парсонс 1996).

Істотний внесок у розробку концепції легітимності зробив С. М. Ліпсет. Зокрема він виявив роль та значення легітимності в процесі підтримки стабільності політичної системи. С. М. Ліпсет розглядає політичну легітимність як «якість політичної системи, як її здатність підтримувати віру населення і соціальних груп в те, що чинні політичні інститути найбільше відповідають даному суспільству» (Ліпсет 2005).

Легітимність, згідно з П. Бурдьє, – це політичний «капітал, заснований на вірі та визнанні, це одностороння покірність, але бюрократичній владі ніколи, навіть за підтримки наукових авторитетів, не вдається досягти повного панування і домогтися абсолютного права формувати та нав'язувати легітимне бачення соціальної реальності» (Бурдьє 1993). П. Бурдьє вважав, що легітимна влада «є влада, яку той, хто їй підпорядковується, дає тому, хто її здійснює» (Бурдьє 1993). Це свого роду кредит, яким один наділяє іншого, який один іншому довіряє, вкладаючи в нього свою довіру. Він відзначав, що головним у політичній грі є не тільки монополія використання об'єктивних ресурсів політичної влади, а й монополія виробництва та поширення політичних уявлень і думок. Учений виявив, що «взаємодія влади та суспільства в просторі комунікації являє собою символічну дію (політичну комунікацію), спрямовану на встановлення легітимної згоди шляхом обґрунтування учасником комунікації своєї позиції в

термінах загальноприйнятих ціннісних орієнтирів і правил» (Бурдые 1993).

Ю. Габермас розглядає проблему легітимації влади через соціальну інтеграцію, що досягається за допомогою деяких цінностей та норм, які поділяє більшість у суспільстві. На його думку, легітимність відноситься до «сфери підтримки та збереження соціальної інтеграції, нормативно визначеної ідентичності суспільства і служить тому, щоб задовольнити ці претензії, тобто показати, чому чинні інститути гідні та правомочні здійснювати законну владу таким чином, щоб реалізувалися засадничі для ідентичності суспільства цінності» (Хабермас 2010: 117). Згідно з його теорією, норми легітимні, коли задовольняють критеріям комунікаційної раціональності, тобто заслуговують вільного визнання з боку кожного члена правової спільноти. Згоду (легітимацію) неможливо нав'язати іншій людині за допомогою маніпуляції, шляхом зовнішнього явного впливу. Легітимація досягається саме в процесі комунікативної дії (Хабермас 2010: 118).

Н. Луман визначає легітимність як можливість приймати будь-яке рішення в рамках певної толерантності. Легітимним, з соціальної точки зору, є те рішення, яке приймається без критики. «Державу, – зазначає Н. Луман, – заведено ототожнювати з народом, територією і монополією на насильство. Вирішальною тут є відмінність між легітимним і нелегітимним насильством, – так, за відсутності другого не можна було б ідентифікувати перше» (Луман 2001: 41). Він розглядає комунікативну теорію, яка аналізує проблеми легітимації, з посиланням на дискурсивний дозвіл нормативних домагань на значущість.

Сучасна інтерпретація терміна «легітимність» дозволяє розглядати його крізь призму таких явищ, як авторитет, порядок, довіра, стабільність. Саме таке розуміння легітимності йде від праць М. Вебера. Вона не йде від законності політичних явищ, однак є значущою для соціальних мас, які знаходяться на певній території. Основні джерела легітимності – це населення, уряд, зовнішньополітичні структури.

Існують політичні інститути з різним статусом та різним рівнем легітимності у суспільстві, тобто кожен з них має різну силу впливу на процеси політичної трансформації у суспільстві. До того ж, серед усіх них найбільш інтеграційний та стабілізаційний потенціал мають лише ті, які наділені всіма інституційними атрибутами (не тільки

легальністю, легітимністю та інституційною інфраструктурою, динамічністю та ефективністю, але й здібністю до самоорганізації, саморозвитку).

Розвиток інститутів можна простежити через три базові фази:

1. Перша фаза – легалізація інституту – пов'язана з організаційно-правовим формуванням та становленням кожного з інститутів;

2. Друга фаза – легітимації та соціалізації – визначається через адаптацію інституту в суспільстві та суспільній свідомості та становлення відповідності нормам суспільства;

3. Третя фаза – поєднання ефективності та спроможності інституту до самоорганізаційних процесів.

З цих трьох фаз розвитку друга є найскладнішою та найтривалішою, через те, що в цей період іде боротьба за утвердження норм та цінностей. Досвід демократичних країн доводить, що ключовою проблемою в ефективності інститутів є їхня часта соціальна спрямованість на інтереси еліти та/або олігархічних груп, а не на широкі верстви населення (антидемократична спрямованість). У тих державах, яким вдалося поєднати в собі демократичні інститути та соціальну політику, ці інститути набули міцності та стійкості. Однак у державах перехідного типу (як Україна в тому числі) часто не вдається поєднувати ці процеси, тому й соціальна довіра до інститутів в таких державах низька.

Сучасний інституційний процес, який відбувається майже у всіх державах пострадянського транзиту, можна схарактеризувати феноменом подвійної інституціоналізації, дослідженням якого займалися вітчизняні соціологи Є. Головаха та Н. Паніна. На їхню думку, інституційної повноцінності у таких державах можна досягати лише за умови наявності подвійної інституціоналізації. Це можна пояснити як суспільну згоду на роботу двох видів інститутів у державі одночасно: старих і нових. При цьому вони вдало забезпечують діяльність усіх атрибутів інституціональності, які необхідні для соціальної стабільності та інтеграції.

Подвійна інституціоналізація – феномен тимчасовий та гальмуючий демократичну трансформацію суспільства. Вона створює переваженість в інституційному просторі через відтворення в підсвідомості суспільства невдоволення соціальним становищем. Суспільна згода на подвійне інституційне навантаження є вимушеною та зумовлюється

особливостями політичної культури та соціально-культурним типом, в якому головна роль відведена страху перед зміною старої інституційної системи на нову. Через це навантаження місця на новий інституціональний простір не залишається (Головаха, Панина 2001: 21).

Необхідно відзначити, що політико-ідеологічна легітимація розкриває інституційний порядок політичного режиму, надаючи когнітивну обґрунтованість ідеологізованим значенням. Саме політико-ідеологічна легітимація виправдовує інституційний порядок, тобто систему, елементи, форми та методи здійснення влади політичним режимом, надаючи нормативний характер практичним імперативам. Важливо зрозуміти, що легітимація має когнітивний та нормативний аспекти. Інакше кажучи, легітимація – це не просто питання «цінностей». Вона завжди включає також і ідеологічні знання. І роль політико-ідеологічної легітимації полягає в тому, що вона «говорить індивіду не тільки чому він повинен здійснювати ту чи іншу дію, але й те, чому речі є такими, якими вони є» (Висоцький 2006).

Тобто це положення визначає первинність ідеологічних знань щодо ідеологічних цінностей. Інакше кажучи, «знання» передують «цінностям» в легітимації політичних інститутів. Легітимація якраз спрямована на те, щоб приватний інтерес виглядав як загальний.

Легітимність політичної влади та політичного режиму може піддаватися сумніву. Процес демократизації політичних інститутів створює конкуренцію між претендентами на політичну суб'єктність, створюючи умови для розвитку та інституціоналізації практик делегітимації, «загострення яких може викликати кризу і навіть крах політичного устрою» (Кудрявцев 2016: 66).

Як фактор делегітимації політичного режиму можна відокремити ідеологічну прихильність конкретної соціальної, або політичної групи. Нові соціокультурні знання, ідеали та цінності стимулюють кризу старої ідеології та прискорюють делегітимацію чинного політичного режиму.

Ще одним фактором делегітимації політичного режиму є економічний. Розділені з політичним режимом економічні ідентичності несуть потужний легітимаційний потенціал, та в разі їх відсутності, можлива делегітимація політичного режиму. Політична влада несе відповідальність за добробут своїх громадян, які наділяють її

легітимністю в разі збігу власних уявлень про економічний добробут з тим обсягом благ, який надається їм політичною владою. Політичний режим, здатний забезпечити громадянам гарантований мінімум благ, користується її підтримкою.

Періоди політичних криз, які ставлять під сумнів легітимність панівного режиму, корелюють з періодами економічних криз. Зниження рівня життя, зростання цін, інфляція, нездатність політичної влади економічно відстояти соціальні програми деструктивно впливають на легітимність панівного режиму. Політична влада у такому разі демонструє свою некомпетентність, невміння розв'язувати накопичені проблеми, та згодом втрачає довіру до себе з боку населення, а отже, легітимність. Іншими словами, народ відмовляє владі у згоді на контроль над конкретним політичним дискурсом. Кожна зміна політичного режиму залежить від економічних передумов.

Делегітимації політичного режиму сприяють і географічні чинники. Геополітичні опозиції «Схід / Захід», «Північ / Південь», «центр / провінція», «місто / село», також знаходять своє місце в контексті делегітимації. Опозиційна композиція, представлена географічними феноменами, що існує в тій чи іншій політичній системі, визначає конфігурацію способів здійснення в ній влади. Делегітимація політичного режиму може бути неминучою внаслідок актуалізації певних закономірностей.

Цей кейс ми можемо розглянути на прикладі двох президентських виборів в Україні (2004 року та 2019 року). Президентська кампанія В. Ющенко у 2004 році не зустріла великої підтримки у виборців Східної України, і навпаки, В. Янукович не зміг конкурувати з В. Ющенком в суперечці за голоси виборців Західної України. Цікаво, що досить категорично західноукраїнський і східноукраїнський електорати відгукувалися про ймовірні фальсифікації виборів на користь основних кандидатів. Так, за даними звіту місії ОБСЄ на користь фальсифікації результатів виборів В. Януковичем, висловилися 21,3% виборців сходу і 88,2% виборців заходу України. (Вибори президента України 31 жовтня, 21 листопада та 26 грудня 2004 року 2004).

Щодо президентських виборів 2019 р., спираючись на дані аналітичного центру Разумкова, серед кандидатів у президенти присутні такі «територіальні» лідери, як Ю.

Бойко зі східним електоратом (близько 13,4% на сході та 1,3% на заході) та П. Порошенко з превалюючим центральним та західноукраїнським електоратом (близько 17,2% на заході та 8,3% на сході). Однак лідером серед них на президентську посаду став В. Зеленський (17,4% на сході та 13,3% на заході), що свідчить про зміну ціннісних координат у процесі легітимації в суспільстві (Рівень довіри до суспільних інститутів та електоральні орієнтації громадян України 2019).

До делегітимації політичного режиму може призвести опозиція «центр / провінція». Ослаблення центру як осередку політичних ініціатив активізує потенціал провінції, і, навпаки, в разі посилення суб'єктності політичного центру, можливості провінції в проведенні самостійної, незалежної політики від центру значно обмежуються. У самій опозиції «центр / провінція» вже закладено делегітимаційний люфт. Як приклад можна навести досить конфліктну ситуацію навколо заяви голови партії «Слуга народу» – Олександра Корнієнко про допуск до місцевих виборів лише тих партій, які пропонують свої списки кандидатів не менше ніж у 2/3 областях, та як реакцію на це – заяву двох мерів міст: Харкова та Одеси та декількох політичних партій про об'єднання в одну «Партію мерів», завданням якої буде послаблення центру та партійної монобільшості в Україні через незадоволеність центральною політикою держави (Поправки к избирательному кодексу 2020).

До числа чинників делегітимації політичних режимів належить і фактор регіоналізму. Нерівномірність розвитку регіонів, їхня соціокультурна та економічна унікальність, спочатку позиціонуються як чинники, які здатні ускладнити сталий та ефективний процес отримання політичної влади та ставлення до неї з боку виборця.

На делегітимацію політичного режиму впливає ускладнення вертикальної мобільності, що призводить до інтенсифікації делегітимаційного процесу. Претенденти на політичну легітимацію змушені вести боротьбу в рамках конфлікту з нульовою сумою.

До делегітимації панівного режиму здатна також призвести корумпованість влади, перехід від виборної населенням влади до призначеної. Дослідники відзначають, що обмеження права політичних гравців на зростаючу мобільність призводить до депривації, фрустрації,

невдоволення політичним режимом, дезінтеграції та розпаду політичних інститутів, що породжує політичну нестабільність.

Падінню режимів часто передують широкий розмах корупції. Останнім оплотом режиму є опір корупції, який чиниться судовою владою, яка, за словами Р. Дарендорфа може «виявитися здобиччю політичних сил» (Дарендорф 1990: 72). Якщо корупція торкнулася й судової влади, то у звичайних громадян вже не залишається жодної надії на справедливість і повну кризу легітимності можна вважати неминучою (Дарендорф 1990: 73). Зв'язок зазначеної проблеми з делегітимацією політичних режимів було відзначено як вітчизняними, так і закордонними політологами. Проблеми корупції часто виявляються нерозв'язаними через те, що корупція пронизує всі інститути влади, і в тому числі, державну владу, в період визрівання вимушену звертатися за підтримкою до представників «тіньової» економіки.

Політична нестабільність, яка веде до делегітимації політичного режиму, є ставленням політичної участі до політичної інституціоналізації. Чим своєчасніше політичний режим враховує виклики політичної участі «знизу» і створює під них певну конфігурацію, тобто інституціоналізує політичні виклики, тим вище його шанси на стабільність.

У делегітимації правлячого режиму велика роль належить інституту опозиції. У деяких політичних системах влада досить спокійно ставиться до опозиції, що є легітимним демократичним політичним інститутом. Процеси зміни влади проходять у таких системах більш-менш безболісно для існування опозиції, її право на діалог з владою на рівних давно сприймається як природне явище. Однак іноді опозиція підриває авторитет влади, як, наприклад, події у 2013-2014 роках на Майдані, коли невдоволеність населенням політикою влади та актуалізація опозицією наявних проблем спричинило оновлення влади.

Наявні фактори легітимації та делегітимації політичних режимів тісним чином пов'язані з конкретними умовами та способами здійснення влади – з конкретним типом політичного режиму.

Підбиваючи підсумки, можна зазначити, що стабільність політичного режиму здебільшого залежить від рівня легітимації влади в суспільстві. У демократичній державі не існує абсолютної легітимності

через наявність опозиційних сил. За наявності ланки причин легітимність влади слабшає та може призвести до повної її делегітимації та, навіть, зміни політичного режиму. Що стосується пострадянських держав, то в них може створитися феномен подвійної інституціоналізації – коли завантаженість інституційного простору залежить від прийняття нових та старих інститутів у суспільстві, тим самим створюючи дисбаланс всередині політичного режиму, що може призвести до його делегітимації та краху.

ЛІТЕРАТУРА

- Вебер, М. 2017. “Основные социологические понятия”, *Избранные произведения*. М.: ЦГИ: 636-639.
- Easton, D. A. 1965. *System Analysis of Political Life*. N.Y.: John Wiley.
- Парсонс, Т. 1996. *Понятие общества: компоненты и их взаимоотношения*. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/par2.html>
- Липсет, С. М. 2005. *Размышления о легитимности*. URL: <https://goo.su/Ozst>
- Бурдьє, П. 1993. *Социология политики*. URL: <http://bourdieu.name/en/book/export/html/2>
- Хабермас, Ю. 2010. “Проблема легитимации позднего капитализма”. М.: Праксис.
- Луман, Н. 2001. *Власть*. URL: <https://iphras.ru/uplfile/socep/macht.pdf>
- Головаха, Е., Панина, И. 2001. “Постсоветская деинституционализация и становление новых социальных институтов в украинском обществе”, *Социология: теория, методы, маркетинг (4)*. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/89872/01-Golovakha.pdf?sequence=1>
- Висоцький, О. 2006. “Легітимаційна політика: поняття та сутність”. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8838/01-Vusotski.pdf?sequence=1>
- Кудрявцев, О. 2016. “Електронне урядування у сучасному політико-адміністративному просторі”. URL: <https://goo.su/1bGt>
- Вибори президента України 31 жовтня, 21 листопада та 26 грудня 2004 року. Заключний звіт Місії ОБСЄ/БДПІЛ зі спостереження за виборами. URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/elections/ukraine/14674?download=true>
- Рівень довіри до суспільних інститутів та електоральні орієнтації громадян України. 2019. URL: <https://goo.su/1bHy>

Поправки к избирательному кодексу: как не пустить на местные выборы “региональные партии”. 2020. URL: <https://goo.su/11k1>

Дарендорф, Р. 1990. “Дорога к свободе: демократизация и её проблемы в Восточной Европе”, *Вопросы философии*. 9: 69-75.

REFERENCES

- Weber, M. 2017. “Basic Sociological Concepts,” *Selected Works*. М.:СНІ: 636-639 (in Russian)
- Easton, D. A. 1965. *System Analysis of Political Life*. N.Y.: John Wiley.
- Parsons T. 2005. *The concept of society: components and their relationships*. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/par2.html> (in Russian)
- Lipset, S. M. 2005. *Reflections on Legitimacy*. URL: <https://goo.su/Ozst> (in Russian)
- Bourdieu P. 1993. *Sociology of Politics*. URL: <http://bourdieu.name/en/book/export/html/2> (in Russian)
- Khahermas, J. 2010. “The Problem of the Legitimation of Late Capitalism.” М.: Praksis (in Russian)
- Luman, N. 2001. *Power*. URL: <https://iphras.ru/uplfile/socep/macht.pdf> (in Russian)
- Golovakha, E. 2001. “Post-Soviet deinstitutionalization and the formation of new social institutions in Ukrainian society”, *Sotsiologiya: teoriya, metody, marketing (4)*. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/89872/01-Golovakha.pdf?sequence=1> (in Russian)
- Vysotsky, O. 2006. “Legitimation policy: concept and essence”. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8838/01-Vusotski.pdf?sequence=1> (in Ukrainian)
- Kudryavtsev, O. 2016. “E-government in the modern political and administrative space”. URL: <https://goo.su/1bGt> (in Ukrainian)
- Elections of the President of Ukraine on October 31, November 21 and December 26, 2004*. Final Report of the OSCE/ODIHR Election Observation Mission. URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/elections/ukraine/14674?download=true> (in Ukrainian)
- Razumkov centre. 2019. *The level of trust in public institutions and electoral orientations of Ukrainian citizens*. URL: <https://goo.su/1bHy> (in Ukrainian)
- Amendments to the Electoral Code: How to keep “Regional Parties” out of Local Elections*. 2020. URL: <https://goo.su/11k1> (in Russian)
- Darendorf, R. 1990. “The Road to Freedom: Democratization and Its Problems in Eastern Europe”. *Questions of philosophy*. 9: 69-75 (in Russian).